

לְמַדְנוּ, בְּשֶׁעָה שֶׁבֵּן אָדָם קָם
בְּבִקְרָה, יְעִידים עוֹמְדִים כְּנִגְדּוֹ
וּמְעִידִים בוֹ, וְהוּא אֵינוֹ מְשַׁגֵּחַ.
הַנְּשִׂמָה מְעִידָה עָלָיו בְּכָל זְמַן
וּבְכָל שְׁעָה. אִם הַקָּשִׁיב - יָפֵה,
וְאִם לֹא - הָרִי הַסְּפָרִים פְּתוּחִים
וְהַמַּעֲשִׂים נִכְתָּבִים. אָמַר רַבִּי
חִיָּיא, אֲשֶׁרִי הַצְּדִיקִים שְׂאִינָם
פּוֹחְדִים מִן הַדִּין לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה
וְלֹא בְּעוֹלָם הַבָּא. זֶהוּ שֶׁכְּתוּב (שם
כח) וְצְדִיקִים כַּכִּפּוּר יִבְטַח. וְכְתוּב
(תהלים לו) צְדִיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ.

רַבִּי חִזְקִיָּה פָּתַח וְאָמַר, (בראשית טו)
וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבָא וְתִרְדְּמָה
נִפְלָה עַל אַבְרָם וְגו'. פְּסוּק זֶה
בְּאֲרוֹהוּ, אֲבָל זֶה יוֹם הַדִּין
הַקָּשָׁה שְׂמוֹצִיאִים אֶת הָאָדָם
מִהָעוֹלָם הַזֶּה. שְׂשִׁנּוּ, [אותו יום]
הַזְּמַן שְׂמִגִּיעַ שֶׁהָאָדָם יוֹצֵא
מִהָעוֹלָם הַזֶּה, אוֹתוֹ [יום] זְמַן יוֹם
הַדִּין הַגְּדוֹל, שֶׁנֶּחֱשַׁף הַשֶּׁמֶשׁ מִן
הַלְּבָנָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (קהלת יב) עַד
אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁף הַשֶּׁמֶשׁ, זֹו
הַנְּשִׂמָה הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּמְנַעַת מִבֵּן
הָאָדָם שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁלֹּא יֵצֵא
מִן הָעוֹלָם, וְרוֹאֶה שֶׁהַצֵּלָם
שֶׁנִּמְנַעַת מִמֶּנּוּ וְלֹא נִרְאָה.

מַה הַטַּעַם נִמְנַעַת מִמֶּנּוּ? מִשּׁוּם
שֶׁהַנְּשִׂמָה הַקְּדוּשָׁה עוֹלָה
וּמַעְבְּרַת מִמֶּנּוּ וְלֹא נִרְאִית. שֶׁלֹּא
תֹאמַר, שֶׁכְּשֶׁמַּת אָדָם וְנִחְלָשׁ,
נִשְׁמָה זֹו מַעְבְּרַת מִמֶּנּוּ, אֲלֹא
כְּשֶׁהוּא בְּחַיָּיו בְּכחוֹ, מַעְבְּרַת
מִמֶּנּוּ [ונחלשת] נִשְׁמָה זֹו וְלֹא
מֵאִירָה לְרוּחַ, וְהַרוּחַ לֹא מֵאִירָה
לְנֶפֶשׁ, וְאִזּוּ מַעְבְּרַת מִמֶּנּוּ הַצֵּלָם
וְלֹא מֵאִיר לוֹ. [אלא] מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם
כֻּלָּם מְכַרְזִים עָלָיו, וְאֶפְלוּ צַפְרֵי
הַשָּׁמַיִם. מַה הַטַּעַם? מִשּׁוּם
שֶׁנְּשִׂמָה זֹו עֲלֵתָה מִמֶּנּוּ, וְהַרוּחַ
לֹא מֵאִירָה לְנֶפֶשׁ, וְאִזּוּ הַנְּשִׂמָה
נִחְלָשׁת, וְהַמַּאֲכָל וְכָל תַּאֲוֹת
הַגּוֹף עוֹלִים מִמֶּנּוּ וּמַעְבְּרִים.

תֵּאנָא בְּשֶׁעָתָא דְּבַר נֶשׁ קָאִים בְּצַפְרָא,
סְהַדִּין קְיַיְמִין לְקַבְּלֵיהּ, וְסְהַדִּין בֵּיהּ,
וְהוּא לֹא אֲשַׁנַּח. נִשְׁמַתָּא אֶסְהִידַת עָלֵיהּ,
בְּכָל עַדָן וּבְכָל שְׁעָתָא, אִי אֲצִית יָאוּת. וְאִי
לֹאוּ, הָא סְפָרִין פְּתִיחִין וְעוֹבְדִין פְּתִיבִין. אָמַר
רַבִּי חִיָּיא, זַכָּאִין אֵינוֹן צְדִיקִיָּיא, דְּלֹא מוֹסְתַפוּ
מִן דִּינָא, לֹא בְּעוֹלָמָא דִּין, וְלֹא בְּעוֹלָמָא דְּאַתִּי.
הָדָא הוּא דְּכְתִיב, (משלי כח) וְצְדִיקִים כַּכִּפּוּר
יִבְטַח. וְכְתִיב, (תהלים לו) צְדִיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ.

רַבִּי חִזְקִיָּה פָּתַח וְאָמַר, (בראשית טו)
וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבָא וְתִרְדְּמָה נִפְלָה עַל אַבְרָם
וְגו', הַאי קָרָא אוּקְמוּהּ. אֲבָל דָּא יוֹמָא דְּדִינָא
קָשִׁיא, דְּאַפְקִי לֵיהּ לְבַר נֶשׁ מֵהַאי עוֹלָמָא.
דְּתַנָּיא, (תהווא יומא) זְמַנָּא דְּמִטָּא דְּבַר נֶשׁ נִפִּיק
מֵהַאי עוֹלָמָא, הַהוּא (יומא) זְמַנָּא יוֹמָא דְּדִינָא
רַבָּא, דְּאַתְחַשְׁדָּ שְׂמִשָּׂא מִן סִיְהָרָא, כְּמָה
דְּכְתִיב, (קהלת יב) עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁף הַשֶּׁמֶשׁ,
דָּא נִשְׁמַתָּא קְדִישָׁא, דְּאַתְמַנְעַת מִבַּר נֶשׁ,
תְּלַתִּין יוֹמִין, עַד לֹא יַפּוּק מֵעוֹלָמָא (וְהָא טו'),
וְחִמָּא דְּצוּלָמָא דְּאַתְמַנְעַת מִנֵּיהּ וְלֹא אֶתְחַזִּי.
מֵאִי טַעְמָא אֶתְמַנְעַת מִנֵּיהּ. בְּגִין דְּנִשְׁמַתָּא
קְדִישָׁא סִלְקַת, וְאַתְעַבְרַת מִנֵּיהּ, וְלֹא
אֶתְחַזִּי. דְּלֹא תִימָא, דְּכַד מִית בַּר נֶשׁ
וְאַתְחַלָּשׁ, הַאי נִשְׁמַתָּא אֶתְעַבְרַת מִנֵּיהּ, אֲלֹא
כַד אִיהוּ בְּחַיָּיו, בְּתוּקַפְיָהּ, אֶתְעַבְרַת מִנֵּיהּ
(וְאַתְחַלָּשׁ) הַאי נִשְׁמַתָּא, וְלֹא נִהָרָא לְרוּחָא,
וְרוּחָא לֹא נִהִיר לְנֶפֶשָׁא, כְּדִין צוּלָמָא
אֶתְעַבְרַת מִנֵּיהּ, וְלֹא נִהִיר לֵיהּ. (אלא) מֵהַהוּא
יוֹמָא, כֻּלָּא מְכַרְזִי עָלֵיהּ, וְאַפִּילוּ צַפְרֵי
שְׁמַיָּא. מֵאִי טַעְמָא. בְּגִין דְּנִשְׁמַתָּא הָא סִלְקָא
מִנֵּיהּ, וְרוּחָא לֹא נִהִיר לְנֶפֶשָׁא, כְּדִין נֶפֶשָׁא
אֶתְחַלָּשׁת, וּמִיכְלָא וְכָל תִּיאוּבְתָא דְּגוּפָא,
סִלְקָא מִנֵּיהּ וְאַתְעַבְרַת.

ואמר רבי יהודה, ואפלו כל פעם שנופל איש בבית חליו ולא יכול להתפלל, הנשמה מעברת ועולה ממנו, ואז הרוח לא מאירה לנפש, עד שדנים דינו של האדם. ואם דנים את האיש לטוב, אז הנשמה חוזרת למקומה ומאירה לכל. הרי בזמן שעומד הדבר בדין, ובזמן שלא עומד הדבר בדין, שלשים יום מקדימה הנשמה לכל, והצלם מעבר ממנו.

שנינו, בזמן שדנים את האדם למעלה, מעלים את נשמתו לבית דין ודנים אותה על פי דבריה, והיא מעידה בכל ומעידה בכל רעיונות האדם, ובמעשים לא מעידה, שהרי כלם כתובים בספרים, וכלם דנים את האדם. באותה שעה שדנים את האדם למעלה, אז דחק הגוף נמצא יותר משאר הזמנים.

אם דנים אותו לטובה, אז מרפים ממנו, וזעה נבקעת על הגוף, והנשמה חוזרת אחר כך ומאירה לכל, ולא עולה אדם מבית חליו לעולמים עד שדנים דינו למעלה. ואם תאמר, הרי כמה חיבי עולם, כמה רשעי עולם עומדים בקיומם? אלא הקדוש ברוך הוא משגיח בדין האדם, אף על גב שפעת לא זוכה, והוא רואה שאחר כך יזכה - דן אותו לטובה. או לפעמים שמוליד בן שיהיה צדיק בעולם, ועל זה הקדוש ברוך הוא דן אותו לטובה.

וכך מעשיו ודיניו של הקדוש ברוך הוא לטובה, ומשגיח בהכלל, כמו שכתוב (יחזקאל לג) חי אני נאם ה' וגו' אם אחפץ במות הרשע פי אם בשוב רשע מדרכו. ובגלל זה כל אותם רשעי העולם שעומדים במקומם, הקדוש

ואמר רבי יהודה, ואפילו כל זמנא דנפיל איניש בבי מרעיה, ולא יכיל לצלאה, נשמתא אתעברת וסלקא מניה, וכדין לא נהיר רוחא לנפשא, עד דדיינין דיניה דבר נש. ואי דיינין ליה לבר נש לטב, כדין נשמתא אתהדרת לאתרה, ונהירא לכלא. הא בזמנא דקיימא מלה בדינא. ובזמנא דלא קיימא מלה בדינא, תלתין יומין אקדימת נשמתא לכלא, וצולמא אתעבר מניה.

תאנא, בזמנא דדיינין ליה לבר נש לעילא, סלקין לנשמתיה לבי דינא, ודיינין על מימרהא, והיא אסהידת בכלא, ואסהידת בכל רעיוני דבר נש, ובעובדין לא אסהידת, דהא כלהו בספרא כתיבין. וכלהו דיינין ליה לבר נש, בההיא שעתא דדיינין ליה לבר נש לעילא, כדין דחקא דגופא אשתפח, יתיר משאר זמניא.

אי דיינין ליה לטב, כדין ארפין מניה. וזיעא אתבקע על גופא, ונשמתא אהדרת לבתר, ונהרא לכלא. ולא סליק בר נש מבי מרעיה לעלמין, עד דדיינין דיניה לעילא. ואי תימא, הא כמה חייבי עלמא, כמה רשיעי עלמא, קיימין בקיומיהו. אלא, קדשא בריך הוא אשגח בדיניה דבר נש, אף על גב דהשתא לא זכי, והוא חמי דהא לבתר זכי, דאין ליה לטב. או לזמנין דאוליד בר, דיהוי זפאה בעלמא, ועל דא קדשא בריך הוא דאין ליה לטב.

וכך עובדוי ודינוי דקדשא בריך הוא לטב, ובכלא אשגח. כמה דכתיב, (יחזקאל לג) חי אני נאם ה' וגו' אם אחפוך במות הרשע פי אם בשוב רשע מדרכו. ובגין דא, כל אינון חיבי עלמא, דקיימין בקיומיהו,